

UN TIP SPECIAL DE ADVERBE ÎN ROMÂNĂ: (*VORBEȘTE*) *RĂSTIT*, (*MERGE*) *ȘCHIOPĂTAT*

În limba română există un tip special de adverbe omonime cu forma de participiu (trecut). Împreună cu verbul regent, acestea alcătuiesc o construcție de verbe serializate, conform criteriilor din Aikhenvald (2006: 1, 10). Participiile adverbiale analizate nu au corespondent morfosintactic în limbile romanice, unde există alte realizări adverbiale (gerunziu, adverbe, locuțiuni adverbiale):

- (1)
 - a. *Maria vorbește răstit, pentru că e enervată.*
fr. ‘d’un ton brusque/ avec brusquerie’
sp. ‘bruscamente/ con brusquedad’
it. ‘in modo brusco/ bruscamente’
 - b. *Ion vorbește răgușit acum, pentru că a țipat mult la meci.*
fr. ‘d’une voix rauque/ éraillée’
sp. ‘ronco/ con ronquera/ con voz ronca’
it. ‘con la voce rauca’
 - c. *Ioana citește lecția târăganat, pentru că e foarte obosită.*
fr. ‘en traînant les mots’
sp. ‘(muy) despacio/ lentamente /arrastrando la voz’
it. ‘lentamente’
 - d. *Pisica merge schiopătat, pentru că a avut un accident.*
fr. ‘en boitant/ (clopin-)clopant’
sp. ‘cojeando/ coja’
it. ‘zoppica/ zoppicóni/ zoppicando’

Cercetarea propusă are ca scop descrierea acestor adverbe, care nu au atras deloc atenția cercetătorilor până acum. Într-o primă etapă de investigare, au putut fi observate câteva trăsături, care vor fi prezentate în continuare.

- Aceste adverbe au ca regent verbe care fac referire la emisii ale corpului (*a vorbi, a spune, a răspunde, a povesti, a cânta, a descrie, a relata, a privi* etc.) și verbe de mișcare (*a merge, a veni, a păși, a se deplasa* etc.); ele însele conțin aceste seme, la care se adaugă seme de tip modal.

- Participiile adverbiale care interesează sunt inerent defectiv semantic (în grade diferite), dar nu sunt lexicalizate în construcții idiomatice (2). Multe fac parte din fondul vechi al limbii (3a), dar sunt și câteva neologice (3b).

- (2) *Maria vorbește/ cântă/ răspunde răgușit.*

- (3)
 - a. *Maria merge împiedicat/ impleticit/ legănat/ țopăit; vorbește hârăit/ înțepat/ îngănat/ răspicat.*
 - b. *Maria merge balansat/ zigzagat; povestește detaliat; vorbește afectat/ graseiat.*

- Utilizarea participiului adverbial este condiționată de raportul său semantic cu verbul principal, care trebuie să fie de tip gen proxim – diferență specifică (4a-c), de unde poate rezulta incompatibilitatea de la (5).

- (4)
 - a. *Maria povestește răstit.* ↔ [+ emiter de sunete] *a povesti* ← *a se răsti*

- (4)
 - b. *Femeia merge legănat.* ↔ [+ mișcare] *a merge* ← *a se legăna*

- (4)
 - c. *Fata pășește săltat.* ↔ [+ mișcare] *a păși* ← *a sălta*

- (5)
 - a. *Maria a spus zâmbind că...*

- (5)
 - b. **Maria a spus zâmbit că...*

- Agentivitatea sau utilizarea contextual agentivă pare să fie specifică acestor participii adverbiale (6), dar nu exclusivă (7):

- (6)
 - a. *Maria răspunse sughițând/ tușind.*

- (6)
 - b. **Maria răspunse sughițat/ tușit.*

- (7) *Maria vorbește răgușit.*

- Participiile descrise mai sus au corespondente adjectivale. Și acestea sunt defectiv semantic (tot în grade diferite). În mod tipic, caracterizează complementul intern al verbelor inergative (nume de tipul: *voce, glas, vorbă, cuvânt, sunet, spusă, cântec; mers, pas; dans* etc.) și agentul (*fată răgușită, răstită, zgăită* etc.). Este dificil de stabilit care este direcția unei eventuale conversiuni, de la adjectiv la adverb sau invers.

- Ca și adjectivele calificative, aceste adverbe acceptă gradarea, dar, în general, apar negradate.

- (8) *Maria vorbește foarte răgușit.*

- Ca urmare a tipului special de caracterizare a procesului (mai degrabă categorial decât calificativ), echivalarea cu expresii de tipul *în mod...* nu este tipică – uneori și din cauza nepotrivirii de registru, *în mod...* fiind neologic și oarecum literar – (9a-b), dar nici total exclusă (10):

- (9)
 - a. **Pisica merge în mod schiopătat.*

- b. *Maria vorbește în mod răgușit.
 (10) c. Maria vorbește în mod răspicat.

• Participiul adverbial (invariabil) poate alterna cu participiul adjectival (acordat), ca la (11), dar sunt mai numeroase situațiile în care participiul adverbial nu este coocurent cu cel adjectival, vezi (12):

- (11) Maria spuse răgușit/răgușită că...
 (12) a. *Maria merge schiopătată/țopăiță/zigzagată.
 b. *Maria a spus răspicată.

• Alte două trăsături importante ale participiilor studiate sunt observabile prin compararea lor cu gerunziile adverbiale:

- (13) a. Maria spuse apăsător.../apăsător fiecare vorbă...
 b. Actrița merge împiedicat/împiedicându-se.
 c. Kalioppi vorbește românește stâlceit/stâlceind cuvintele.

Pentru participiile-adverbe este preferată utilizarea de tip individual (*individual level*), iar pentru gerunzii, cea de tip episodic (*stage level*). Atât pentru gerunzii, cât și pentru participiile-adverb sunt însă disponibile ambele tipuri de lecturi: una de tip individual, ca la (14a-b), și alta de tip episodic, ca la (15a-b):

- (14) a. Profesoara citește poeziile patriotice apăsător fiecare cuvânt.
 b. Profesoara citește poeziile patriotice apăsător.
 (15) a. Fetițele se joacă: Ana merge schiopătat, Maria merge împleticit.
 b. Fetițele se joacă: Ana merge schiopătând, Maria merge împleticindu-se.

În construcțiile analizate, argumentele pot fi externalizate numai în cazul gerunziilor (13a,c, 14a), fapt care ar indica natura lor verbală, evenimentială. Participiile adverbiale, care sunt gradabile, au mai degrabă natură adjectivală. Dar, după cum am menționat anterior, trebuie tratate mai atent relația dintre valoarea adjectivală și cea adverbială și, eventual, gradul de independență al valorii adverbiale în raport cu cea adjectivală.

În vederea comunicării, aspectele prezentate aici vor fi dezvoltate descriptiv și teoretic, făcându-se și o contextualizare tipologică (romanică, dar și non-romanică).

Bibliografie inițială

- AIKHENVALD, Alexandra, 2006, „Serial Verb Constructions in Typological Perspective”, în: Aikhenvald, Alexandra, R. M. W. Dixon (eds), *Serial Verb Constructions. A Cross-Linguistic Typology*, Oxford, O.U.P., p. 1-68.
 Van Der AUWERA, Johan, Donall P.O. BAOILL (eds), 1989, *Adverbial Constructions in the Languages of Europe* (Empirical Approaches to Language Typology: EURO-TYP 20-3), Berlin, Mouton de Gruyter.
 BISANG, W. 1995, „Verb serialization and converbs – differences and similarities”, în: Haspelmath, M., E. König (eds.), *Converbs in cross-linguistic perspective*, Berlin, Mouton de Gruyter, p. 137-188.
 CREȚIA, P., 1956, „Complementul intern”, în *Studii de gramatică*, vol. I, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, p. 115-120.
 EMBICK, David, 2004, „On the structure of resultative participles in English”, în *Linguistic Inquiry*, nr. 35.3, p. 355-392.
 FELSNER, C., A. WANNER, 2001, „The syntax of cognate and other unselected objects”, în: Dehé, N.; Wanner, A. (eds), *Structural aspects of semantically complex verbs*, Frankfurt, Bern and New York, Peter Lang, p. 105-130.
 FLAUX, Nelly, Estelle MOLINE, 2009, „De la manière”, în: *Langages*, nr. 3, p. 3-14.
 GALR = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, coord.: Valeria Guțu Romalo (coord.), 2008, *Gramatica limbii române. I. Cuvântul. II. Enunțul*, tiraj nou, revizuit, București, Editura Academiei Române.
 GEUDER, Wilhelm, „« Descendre en grim pant » : Une étude contrastive de l'interaction entre déplacement et manière de mouvement”, în: *Langages*, nr. 3, p. 123-139.
 LEVIN, B., 2008, „A Constraint on Verb Meanings: Manner/Result Complementarity”, Cognitive Science Department Colloquium Series, Brown University, Providence, RI, March 17, 2008. (<http://www-csli.stanford.edu/~bclewin/pubs.html>)
 NICOLAE, Alexandru, Adina DRAGOMIRESCU, „Omonimia sintactică a participiilor românești”, în: Zafiu, Rodica, Blanca Croitor, Ana-Maria Mihail (eds), *Studii de gramatică. Omagiu doamnei profesoare Valeria Guțu Romalo*, București, Editura Universității din București, 2009, p. 193-206.
 OCHEȘEANU, R., L. VASILIU, 1954, „Despre valoarea verbală și adjectivală a participiului”, în: *Limba română*, nr. 3, p. 16-21.
 PANĂ DINDELEGAN, Gabriela, 1992, *Sintaxă și semantică. Clase de cuvinte și forme gramaticale cu dublă natură*, București, Tipografia Universității din București.
 PANĂ DINDELEGAN, Gabriela, 2007, „Din nou despre participiu și supin. Câteva precizări”, în: *Studii și cercetări lingvistice*, nr. 1, p. 163-174.
 ȘUSTROVÁ, Nela, 2010, *Analyse sémantique du gérondif français dans la proposition incise* (Magisterská diplomová práce).
 ZUBIZARRETA, Maria Luisa, Eunjeong OH, 2007, *On the Syntactic Composition of Manner and Motion*, Cambridge, Massachusetts, London, The MIT Press.
 ZWICKY, Arnold M., 1971, „In a manner of speaking”, în: *Linguistic Inquiry*, nr. 2, p. 223-233.